

Sygn. akt II UK 249/07

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 24 kwietnia 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Katarzyna Gonera

SSN Herbert Szurgacz

w sprawie z wniosku E. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w E.
o rentę rodzinną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 kwietnia 2008 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 10 stycznia 2007 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 10 stycznia 2007 r. oddalił apelację wnioskodawczynie E. K. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. z siedzibą w G. z dnia 1 czerwca 2005 r. oddalającego odwołanie wnioskodawczynie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w E. z dnia 21 grudnia 2004 r. odmawiającej jej prawa do renty rodzinnej po zmarłym mężu Z. K., ponieważ nie miał on prawa do renty lub emerytury.

W sprawie tej ustalono, że pismem z dnia 9 grudnia 2004 r. wnioskodawczynie złożyła w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w E. wniosek o przyznanie renty rodzinnej po jej zmarłym w dniu 4 grudnia 2004 r. mężu Z. K. Decyzją z dnia 21 grudnia 2004 r. organ rentowy odmówił przyznania wnioskodawczynie tego świadczenia powołując się na art. 65 i 57 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst Dz. U. z 2004 r. Nr 35, poz. 353 ze zm., zwanej dalej ustawą o emeryturach i rentach lub ustawą), ponieważ udokumentowany okres zatrudnienia zmarłego w ostatnim dziesięcioleciu przed zgonem (od dnia 4 grudnia 1994 r. do dnia 4 grudnia 2004 r.) przypadął w okresie od dnia 1 maja 1995 r. do dnia 30 września 1995 r. i wynosił 5 miesięcy. Ponadto w dziesięcioleciu przed powstaniem częściowej niezdolności do pracy Z. K. nie udokumentował wymaganego 5-letniego okresu zatrudnienia, a jego niezdolność do pracy powstała w ciągu 18 miesięcy od ustania ostatniego ubezpieczenia. W chwili zgonu nie miał też ustalonego prawa do emerytury.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczynie podzielając stanowisko Sądu Okręgowego, że zmarły nie spełniał warunków do renty z tytułu niezdolności do pracy na podstawie art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, ponieważ nie spełniał przesłanki wymienionej w art. 57 ust. 1 pkt 2 i 3 tej ustawy. W dziesięcioleciu przypadającym na datę zgonu, tj. od dnia 4 grudnia 1994 r. do dnia 4 grudnia 2004 r. nie wykazał się bowiem wymaganym stażem ubezpieczeniowym wynoszącym 5 lat. Takim stażem nie wykazał się również w dziesięcioleciu poprzedzającym datę powstania całkowitej niezdolności do pracy istniejącej od dnia 30 września 2003 r., tj. od dnia 30 września 1993 r. do dnia 30 września 2003 r.,

gdyż wynosił on jedynie 10 miesięcy i 13 dni. Natomiast w dziesięcioleciu poprzedzającym datę powstania częściowej niezdolności do pracy ustalonej na dzień 31 sierpnia 1999 r., tj. przypadającym od dnia 31 sierpnia 1989 r. do dnia 31 sierpnia 1999 r. zmarły miał udokumentowane jedynie 3 lata, 6 miesięcy i 19 dni okresów ubezpieczeniowych. Zmarły nie spełniał także warunków do renty na podstawie art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, ponieważ pomimo posiadania ponad 25 letniego okresu ubezpieczenia i stwierdzonej całkowitej niezdolności do pracy, nie posiadał wymaganego art. 57 ust. 1 pkt 2 tej ustawy 5-letniego okresu ubezpieczeniowego w dziesięcioleciu przed datą powstania niezdolności do pracy, zarówno częściową jak i całkowitą niezdolnością do pracy.

Sąd Apelacyjny nie zgodził się przy tym z wykładnią przedstawioną w uzasadnieniu uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, za przekonujące uznając stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w wyroku z dnia 22 czerwca 2005 r., II UK 352/04. Z uzasadnienia tego wyroku wynika, że rygoryzm przewidziany w art. 57 ustawy o emeryturach i rentach, nakazujący kumulatywne spełnienie trzech przesłanek wymienionych w tym przepisie, został złagodzony z dniem 1 października 2003 r. poprzez dodanie do niego przepisu ust. 2 (nowelizacja wprowadzona w art. 24 pkt 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej, Dz. U. Nr 135, poz. 1268). Zmiana ta miała na celu umożliwienie ubezpieczonym, którzy stali się całkowicie niezdolni do pracy, a posiadali okresy składkowe i nieskładkowe w ilości znacznie przekraczającej wymiar wskazany w art. 58 ustawy o emeryturach i rentach uzyskanie prawa do renty z tytułu niezdolności, po spełnieniu tylko dwóch pierwszych przesłanek. Zatem tylko te osoby - całkowicie niezdolne do pracy i posiadające wymagany okres składkowy i nieskładkowy w ilości wskazanej w art. 57 ust. 2 tej ustawy - mogą od 1 października 2003 r. uzyskać rentę z tytułu niezdolności do pracy, także wówczas, gdy ich niezdolność do pracy powstała w okresach innych niż wymienione w art. 57 ust. 1 pkt 3, a także po upływie 18 miesięcy od ustania ostatniego okresu składkowego lub nieskładkowego. Zdaniem Sądu drugiej instancji nie ma podstaw do uznania, że art. 57 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach samodzielnie reguluje uprawnienia do renty osób całkowicie niezdolnych do pracy z określonym stażem ubezpieczeniowym bez potrzeby odwoływania się

do art. 58 ust. 1 i 2 tej ustawy, ponieważ art. 57 ust. 2 wyraźnie odwołuje się tylko do punktu 3 art. 57 ust. 1 tej ustawy, czyli do tej części przepisu, która wymienia okresy powstania niezdolności do pracy uprawniającej do reny. Artykuł 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach jest wyjątkiem od generalnej zasady ustanowionej w art. 57 ust. 1, zgodnie z którą do powstania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy wymagany jest nie tylko okres ubezpieczenia i niezdolność do pracy, lecz także związek pomiędzy powstaniem tej niezdolności w niektórych okresach składkowych lub nieskładkowych z określonym czasem. Skoro więc art. 57 ust. 2 ustawy jednoznacznie pozwala na niestosowanie wobec ubezpieczonych, których dotyczy wymaganie z art. 57 ust. 1 pkt 3, to żadna z metod wykładni nie uprawnia wniosku, że obejmuje on również wymaganie z art. 57 ust. 1 pkt 2. Stosownie do art. 57 ust. 2 ustawy, prawo do renty osoby, która stała się całkowicie niezdolna do pracy po ukończeniu 30 lat życia, i udowodniła okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety i 25 lat dla mężczyzny powstaje wówczas, gdy spełnione zostaną także przesłanki z art. 58 ust. 2 tej ustawy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, gdyby przyjąć stanowisko zawarte w uchwale z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, to jako postawę prawną przyznania prawa do renty dla ubezpieczonego spełniającego przesłankę z art. 57 ust. 1 pkt 3, a nie spełniającego warunku z art. 58 ust. 2, należałoby powołać przepis art. 57 ust. 2, który stanowi, że ust. 1 pkt 3 nie stosuje się. W rozpoznawanej sprawie nie chodzi jednak o „niestosowanie” ust. 1 pkt 3, lecz o niestosowanie art. 58 ust. 2 i art. 57 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach. Sąd ten podkreślił, że żaden przypis ustawy o emeryturach i rentach nie zawiera regulacji, że pod pewnymi warunkami nie stosuje się art. 57 ust. 1 pkt 2 i 58 ust. 2. Dodatkowo Sąd Apelacyjny wskazał, że gdyby podzielić stanowisko zawarte w uchwale z dnia 23 marca 2005 r., „to zastanowienia wymaga, czy ustawodawca dodając przepis art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, zamierzał uprzywilejować osoby całkowicie niezdolne do pracy i posiadające 25 letni (mężczyźni) i 20 letni (kobiety) okres ubezpieczenia, uprawniając ich do renty bez względu na wiek”. Z takiego przywileju nie mogą korzystać osoby ubiegające o emeryturę, ponieważ zgodnie z art. 29 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach ustawodawca przyznaje prawo do emerytury mężczyźnie, który ukończy 60 lat, ma 25 lat zatrudnienia i został uznany za całkowicie

niezdolnego do pracy. Przepis ten traci rację bytu. Z tych względów Sąd Apelacyjny uznał, że wnioskodawczyni nie przysługuje renta po zmarłym mężu w świetle art. 65 ustawy o emeryturach i rentach.

W skardze kasacyjnej pełnomocnik wnioskodawczyni zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 57 ust. 2 w związku z art. 65 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, przez jego błędną wykładnię, a także nie uwzględnienie przy rozstrzyganiu sprawy treści uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 „z tego tylko powodu, że skład orzekający w sprawie nie zgadza się z wykładnią przedstawioną w uzasadnieniu do uchwały”. W związku z tym, okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania jest „istotne zagadnienie prawne, którego rozstrzygnięcie pozwoli na wyeliminowanie rozbieżności i wątpliwości w orzecznictwie sądowym, chociaż zdaniem nie tylko pełnomocnika ubezpieczonej, ale i przedstawicieli ZUS, właśnie uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego - I UZP 5/05 z dnia 23 marca 2006 r. rozstrzyga te wątpliwości”.

Skarżąca podniosła, że art. 57 ustawy o emeryturach i rentach wskazuje nie tylko, jakie warunki musi spełnić ubezpieczony, aby uzyskać rentę z tytułu niezdolności do pracy, ale też - w ust. 2 - jednoznacznie stanowi, że warunkiem o jakim mowa w art. 57 ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonego, który legitymuje się okresem składkowym i nieskładkowym w wymiarze 20 lat dla kobiety i 25 lat dla mężczyzny i jest całkowicie niezdolny do pracy. Wynika z tego w sposób niebudzący wątpliwości, że art. 57 ust. 2 wyłącza konieczność spełnienia warunku o jakim mowa w pkt 3 ust. 1 tego przepisu. Ta oczywista intencja prawodawcy znalazła wyraz w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r. Mimo to, Sady obu instancji „uparcie stoją na stanowisku jakoby zmiana, a właściwie złagodzenie rygoryzmu z art. 57 ust. 1 i art. 58 ustawy o FUS odnosiło się wyłącznie do osób ubiegających się o rentę socjalną tylko dlatego, że przepis ust. 2 do art. 57 ustawy o FUS dodany został w wyniku nowelizacji ustawy - art. 24 pkt. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej”. W ocenie skarżącej, stanowisko takie oznaczałoby, że ustawodawca kreuje nierówność wobec prawa poszczególnych ubezpieczonych spełniających jednakowo warunki ustawowe, bowiem wobec jednych wymaga spełnienia kryteriów z art. 58 ustawy o

emeryturach i rentach, a innych, tylko dlatego, że „podpadają” pod rentę socjalną, zwalnia ze spełniania tych warunków (pięć lat ubezpieczenia w ostatnich dziesięciu latach lub niezdolność do pracy w 18-tu miesiącach od ustania stosunku pracy).

Zdaniem skarżącej, nie wiadomo co miał myśli Sąd Apelacyjny twierdząc, że podzielenie stanowiska zawartego w uchwale I UZP 5/05 wymaga rozważenia, czy ustawodawca dodając art. 57 ust. 2 zamierzał uprzywilejować osoby całkowicie niezdolne do pracy i posiadające 25 letni (mężczyźni) i 20 letni (kobiety) okres ubezpieczenia uprawniając ich do renty bez względu na wiek. Wcześniej bowiem Sąd Apelacyjny zaznaczył, że orzekł odmiennie od tejże uchwały tylko dlatego, że nie podziela jej uzasadnienia, nie wskazał jednak dlaczego go nie podziela, a przecież uchwały jako takiej nie zakwestionował. W konsekwencji skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i jego zmianę przez przyznanie skarżącej renty rodzinnej, ewentualnie o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o Sądzie Najwyższym), Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej, powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez: a) zapewnienie w ramach nadzoru zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych przez rozpoznawanie kasacji oraz innych środków odwoławczych, i b) przez podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne. W ramach takich kompetencji jurysdykcyjnych Sąd Najwyższy podjął w składzie powiększonym siedmiu sędziów, kontestowaną w zaskarżonym wyroku Sądu Apelacyjnego w G., uchwałę z dnia z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, (OSNP 2006 nr 19-20, poz. 305), przesądzając, że renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolny do pracy (art. 57 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zmianami), bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i

nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. W szczególności z uzasadnienia tej uchwały wynika, że składowi powiększonemu Sądowi Najwyższemu znane było odmienne stanowisko tego Sądu zawarte w wyroku z dnia 22 czerwca 2005 r., I UK 352/04 (OSNP z 2006 nr 5-6, poz. 91), którego motywy za przekonujące uznał Sąd Apelacyjny, ale którego skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego nie podzielił, podejmując uchwałę z dnia 23 marca 2006 r.

Skład orzekający Sądu Najwyższego w tej spornej kwestii uważa, że stanowisko zawarte w kontestowanej uchwale przez Sąd Apelacyjny należy uznać za prawidłowe z motywów wskazanych w jej uzasadnieniu, mając ponadto na uwadze, po pierwsze to, że pomimo upływu znacznego okresu czasu od dnia podjęcia tej uchwały do dnia orzekania w rozpoznawanej sprawie nie ma interwencji ustawodawczej, która pozwalałaby oceniać - tak jak Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku - stan prawny i przesłanki nabycia prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy przez osobę, która udowodniła okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny oraz jest całkowicie niezdolna do pracy (art. 57 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach) restrykcyjnie, tj. z potrzebą wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Po drugie, skład orzekający Sądu Najwyższego miał na uwadze, że wykładnia zawarta w kontestowanej przez Sąd Apelacyjny uchwale została aktualnie zaakceptowana przez zdecydowaną większość sądów powszechnych orzekających w analogicznych sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, co na gruncie wskazanych na wstępie dyrektyw zawartych w art. 1 pkt 1 ustawy o Sądzie Najwyższym, wyklucza akceptację dla radykalnie odmiennych kierunków orzekania przez Sąd Apelacyjny w opozycji do stanowiska zawartego w kontestowanej uchwale Sądu Najwyższego, którą dzielają w takich samych sprawach sądy powszechne orzekające w innych okręgach apelacyjnych w Polsce, przez co wykładnię tę można uznać za utrwaloną. Jest to istotne zwłaszcza z punktu widzenia dyrektywy zapewnienia jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych przez rozpoznawanie skarg kasacyjnych, co

wyklucza także racjonalnie możliwość akceptacji przez Sąd Najwyższy rozpoznający skargi kasacyjne rozbieżnego orzekania w takich samych lub analogicznych sprawach przez różne sądy powszechne.

Końcowo skład orzekający zwrócił uwagę, że w wyroku z dnia 24 kwietnia 2008 r. II UK 235/05 (dotychczas niepublikowany), Sąd Najwyższy uznał, iż wykładnia zawarta w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 (dotychczas niepublikowana) ma zastosowanie także przy przyznawaniu osobom uprawnionym prawa do renty rodzinnej po osobie zmarłej, którą uznaje się za całkowicie niezdolną do pracy przy ocenie prawa do renty (art. 65 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach), jeżeli do dnia śmierci taka osoba legitymowała się stażem okresów składkowych i nieskładkowych wynoszącym co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny. Wszystko to łącznie oznacza, że Sąd Najwyższy uznał zarzuty skargi kasacyjnej za uzasadnione, przez co przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny ma obowiązek odstąpienia od dalszego kontestowania uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, oraz wyrokowania zgodnie z interpretacją zawartą w tej uchwale powiększonego składu najwyższej instancji sądowej (art. 386 § 6 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

/tp/